

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ
IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2020 року)

У двох частинах

Частина 1

Суми
Сумський державний університет
2020

СЕКЦІЯ 6
ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

**ДО ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ В ЯКОСТІ ДОКАЗУ ПО СПРАВІ РЕЗУЛЬТАТІВ
ОПИТУВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ПОЛІГРАФА**

Завадська А. Т.

молодший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

Національної академії правових наук України

На нашу думку, в першу чергу необхідно звернутися до історії виникнення поліграфа (детектору брехні).

Так, перші розробки технічного засобу, що за допомогою вимінювання низки фізіологічних властивостей опитуваного давав можливість встановлювати емоційну реакцію особи на низку питань були винайдені на межі XIX-XX сторічч.

У XX сторіччі такі поліграфи вже починають широко використовуватися у правоохоронній діяльності.

На сьогоднішній день, поліграфи використовуються більше ніж 75 країнах світу. В той же час найбільш поширеною практика їх застосування є в США [1]. Разом з тим, у цій країні більшість випадків використання поліграфів мають місце під час здійснення внутрішніх перевірок працівників приватних компаній, ніж у судовому процесі [2].

Однією з причин відсутності широкого застосування даних поліграфу як доказу в судових процесах є технічна недосконалість цього засобу і, відповідно, наявність високого ступеню ймовірності помилки при встановленні результату опитування особи на поліграфі.

В той же час, національне законодавство України передбачає можливість проведення експертизи з використанням поліграфу.

Так, відповідно до ст. 76 ЦПК України доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

Ці дані встановлюються такими засобами: 1) письмовими, речовими і електронними доказами; 2) висновками експертів; 3) показаннями свідків.

Відповідно до ч. 1-2 ст. 102 ЦПК України висновок експерта - це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертові, складений у порядку, визначеному законодавством. Предметом висновку експерта може бути дослідження обставин, які входять до предмета доказування та встановлення яких потребує наявних у експерта

спеціальних знань.

Відповідно до п. 6.8. Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» від 08.10.98 № 53/5 в рамках проведення психологічної експертизи з метою отримання орієнтувальної інформації можуть проводитися опитування із застосуванням спеціального технічного засобу – комп'ютерного поліграфа.

Предметом опитування із застосуванням спеціального технічного засобу – комп'ютерного поліграфа є отримання орієнтувальної інформації щодо: ступеня ймовірності повідомленої опитуваною особою інформації; повноти наданої опитуваною особою інформації; джерела отриманої опитуваною особою інформації; уявлень опитуваної особи про певну подію; іншої орієнтувальної інформації, необхідної для конструювання версій розслідування певних подій. Такі опитування можуть проводитись тільки за наявності письмової згоди особи, яка проходить опитування.

Застосування вищевказаних норм Верховним Судом відбулося під час розгляду справи № 457/906/17.

Згідно обставин вказаної справи позивач звернувся до Трускавецького міського суду Львівської області з позовом про визнання недійсним договору купівлі-продажу нерухомого майна, скасування державної реєстрації права власності, визнання права власності.

У зв'язку з тим, що пояснення позивача та відповідача містили протилежну інформацію, судом першої інстанції з метою встановлення правдивих даних було призначено судову психологічну експертизу з використанням поліграфа.

На вирішення експерта судом було поставлено два запитання: «1. Чи передавав Відповідач грошові кошти у розмірі 404 204,00 грн за купівлю квартири перед укладенням договору купівлі-продажу, а також чи наявні в пам'яті Відповідача об'єктивні дані про факт передачі Позивачу грошових коштів у сумі 404 240, 00 грн одним траншем в приміщенні нотаріальної контори приватного нотаріуса 2. Чи отримав Позивач від Відповідача грошові кошти у розмірі 404 240,00 грн за продаж квартири».

Відповідач від проходження експертизи відмовився на підставі ст. 28 Конституції України («Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам).

Щодо позивача, за його згоди, така експертиза була проведена.

За результатами проведення судової психологічної експертизи (опитування із застосуванням спеціального технічного пристрою – комп'ютерного поліграфа) щодо

другого запитання експерт зазначив, що в ході експертизи у позивача не виявляються виражені психофізіологічні реакції та емоційне збудження на запитання, які могли б свідчити про те, що Позивач отримав від Відповідача грошові кошти у розмірі 404 240,00 грн за продаж квартири.

Суд першої інстанції надав визначення судової психологічної експертизи (опитування із застосуванням спеціального технічного пристрою – комп'ютерного поліграфа) як психологічної експертизи у вигляді дослідження експертом-поліграфологом на основі спеціальних знань з використанням поліграфа психофізіологічних реакцій особи у відповідь на пред'явлені в ході дослідження стимули з метою перевірки достовірності інформації, що надається досліджуваною особою. Також суд вказав, що дослідження пам'яті людини в рамках даної експертизи підпорядковується загальній методології судових психологічних експертиз та має власні, притаманні тільки цьому дослідженню науково обґрунтовані методи й методики. Основою судової психологічної експертизи із застосуванням поліграфа є реєстрація емоційної напруги, яка виникає у відповідь на прагнення приховати достовірну інформацію.

Разом з тим, у сукупності з іншими доказами суд прийшов до висновку що позовні вимоги підлягають задоволенню. З такою позицією погодився і суд апеляційної інстанції.

Проте, Верховний Суд у своїй Постанові від 12 лютого 2020 року по справі № 457/906/17 скасував рішення судів попередніх інстанцій та посилаючись на положення ЦПК України щодо порядку дослідження судами доказів, в тому числі і висновків експертів зазначив наступне:

«У порушення вказаних вимог процесуального законодавства, суди першої та апеляційної інстанцій, незважаючи на те, що із висновку експертизи експерта, який покладено в основу рішень, не вбачається, що відповідач ввів в оману позивача, не врахували та залишили поза увагою, що аргументи позивача фактично зводяться до викладення обставин неналежного виконання відповідачем умов укладеного договору, які відповідно до положень статті 230 ЦК України не дають підстав для встановлення введення позивача в оману під час укладання договору».

Спираючись на цей висновок Верховний Суд скасував рішення судів першої та апеляційної інстанції та відмовив у задоволенні позову.

Таким чином, можна зробити висновок, що Верховний Суд на підставі положень ЦПК України надає перевагу висновку судової психологічної експертизи (опитування із застосуванням спеціального технічного пристрою - комп'ютерного поліграфа) у порівнянні з іншими доказами по справі.

Разом з тим важливим є питання відповідності даних, одержаних в результаті

проведення опитування із застосуванням спеціального технічного пристрою – комп'ютерного поліграфа, вимогам процесуального законодавства щодо висновку експерта.

Так, зокрема, у ч. 6 ст. 102 ЦПК України вказано, що у висновку експерта повинно бути зазначено: коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, а також, за наявності, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта), на якій підставі була проведена експертиза, хто був присутній при проведенні експертизи, питання, що були поставлені експертіві, які матеріали експерт використав. Інші вимоги до висновку експерта можуть бути встановлені законодавством. Відповідно до ч. 7 цієї статті у висновку експерта має бути зазначено, що він попереджений (обізнаний) про відповідальність за завідомо неправдивий висновок, а у випадку призначення експертизи судом – також про відповідальність за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Аналогічні положення містяться у КАС та ГПК України.

Не відповідність вищевказаним вимогам висновку судової психологічної експертизи (опитування із застосуванням спеціального технічного пристрою – комп'ютерного поліграфа) є підставою для визнання його неналежним доказом.

В якості прикладу можливо навести Постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду Львівської області від 26.02.2020 року справа № 1.380.2019.001490. Висновок експерта-поліграфолога не був прийнятий судом як доказ у зв'язку з тим, що він не містив інформації про те, що експерт, який проводив дослідження, повідомлений про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок.

Таким чином, суд зазначив, що результати перевірки на поліграфі не відповідають критеріям допустимості та достовірності, відтак не вважається належним доказом у даній справі.

Разом з тим, не вирішеними на сьогодні залишаються питання уніфікації вимог до технічних засобів – поліграфів та порядку проведення такої експертизи.

Визнання результатів судової психологічної експертизи (опитування із застосуванням спеціального технічного пристрою - комп'ютерного поліграфа) Верховним Судом в якості доказу по справі створило прецедент для подальшого розвитку цієї галузі судових експертиз. В той же час, судами не рідко зазначається про відсутність нормативно-правового акту, що визначав би основні принципи використання поліграфа, випадки, проведення якої експертизи заборонено, коло осіб, які не можуть бути піддані

такій перевірці, часові рамки, протягом яких особа може бути піддана до такої перевірки тощо [3]. За таких обставин суди відмовляють у задоволенні клопотання сторони по справі про призначення такого виду експертизи.

Висновки. Застосування поліграфу в процесі доказування під час судового розгляду справи є перспективним напрямом розвитку законодавства та правозастосовної практики.

Разом з тим, важливим є створення єдиного уніфікованого нормативно-правового акту, що встановлював би вимоги як до технічного засобу – комп’ютерного поліграфу, так і порядок проведення такого виду експертизи, визначав би приблизний перелік питань, на які можливо надати відповідь за результатами проведення експертизи, а також встановлював права та обов’язки осіб, щодо яких проводиться зазначений вид експертизи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ромців О. І., Зубач І. М. Використання поліграфу у процесі подолання протидії розслідування злочинів у сфері службової діяльності: реалії сьогодення. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4926/romtsivzubach.pdf>.
2. Хомуленко Б. В. Історія виникнення поліграфу: давні та сучасні методи верифікації брехні. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VKhnpu_psychol_2011_38_24.pdf
3. Ухвала Харківського апеляційного суду від 30 січня 2020 року по справі № 621/1308/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87421321>.

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Солдатенко М. Д.

Студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Грибачова І. П.

к. ю. н., доцент кафедри МСПЦПД ННІ права

Сумського державного університету

В даний час підприємницька діяльність, разом з іншими формами власності відіграє важливу роль у формуванні та функціонуванні ринкової економіки держави, тому суб’єкти господарської (підприємницької) діяльності потребують захисту своїх інтересів та майнових прав все більше, оскільки вірогідність різноманітних ризиків зростає. Велика зацікавленість у створенні адекватного ринку страхових послуг виникає не тільки у